

УДК 338.1/.2-049.5(477)(045)

Носань Н.С.

кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та підприємництва,
Черкаський державний технологічний університет

ГІПОТЕЗИ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ФІНАНСОВОЇ СКЛАДОВОЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті досліджено, що станом на середину 2019 року очевидно є схильність до копіювання методів і прийомів менеджменту економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності на рівні публічного управління та адміністрування національної безпеки. Обґрунтовано необхідність врахування специфічних рис забезпечення фінансової безпеки на макрорівні при управлінні її системою силами органів державної влади. Запропоновано сім гіпотез управління безпекою фінансової складової національної економіки України, які демонструють особливості реалізації цього процесу із врахуванням вітчизняних економічних реалій на даному етапі розвитку безпекоорієнтованого управління як окремого напрямку науки безпекознавства та однієї з форм сучасного менеджменту. Ці гіпотези демонструють, що в управлінні фінансовою безпекою на державному рівні необхідно прагнути до досягнення гармонії і балансування інтересів усіх категорій стейкхолдерів, а реалізація цього процесу має відбуватися на засадах якісного кадрового і інформаційного забезпечення.

Ключові слова: безпека, фінансова безпека, національна економіка, управління, фінансові інтереси, загрози.

ГИПОТЕЗЫ УПРАВЛЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТЬЮ ФИНАНСОВОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Носань Н.С.

В статье исследовано, что по состоянию на середину 2019 года очевидна склонность к копированию методов и приемов менеджмента экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности на уровне публичного управления и администрирования национальной безопасности. Обоснована необходимость учета специфических черт обеспечения финансовой безопасности на макроуровне при управлении ее системой силами органов государственной власти. Предложено семь гипотез управления безопасностью финансовой национальной экономики Украины, которые демонстрируют особенности реализации этого процесса с учетом отечественных экономических реалий на данном этапе развития безопасности ориентированного управления как отдельного направления науки безопасности и одной из форм современного менеджмента. Эти гипотезы доказывают, что в управлении финансовой безопасностью на государственном уровне необходимо стремиться к достижению гармонии и балансировки интересов всех категорий стейкхолдеров, а реализация этого процесса должна происходить на основе качественного кадрового и информационного обеспечения.

Ключевые слова: безопасность, финансовая безопасность, национальная экономика, управление, финансовые интересы, угрозы.

HYPOTHESIS OF THE SECURITY MANAGEMENT OF THE FINANCIAL COMPLEX NATIONAL ECONOMY OF UKRAINE

Nosan Nataliia

The article establishes that as of mid-2019 the tendency to copy the methods and techniques of economic security management of economic entities at the level of public administration of national security is obvious. The necessity of taking into account specific features of ensuring financial security at the macro level in the management of its system by the authorities of state bodies is substantiated. Seven hypotheses on security management of the financial component of the national economy of Ukraine are proposed, which show the peculiarities of the implementation of this process taking into account domestic economic realities at this stage of the development of security-oriented management as a separate branch of science of security science and one of the forms of modern management. Their essence is as follows: in the management of financial security at the state level, it is necessary to strive to achieve harmony and balance the interests of all categories of stakeholders, the purpose of management is to recognize the protection of financial sovereignty of the state, financial resources of participants in the financial system and the welfare of the population, banking security and security of the non-bank financial market should be recognized as equally important in the processes of state security-oriented management, such as monetary, debt, budget and currency. The staffing of the state financial security management process should become a priority of the strategic planning of measures to restore the stability of the financial system, the result of the management of the financial security of the state depends to a large extent on the level of confidence of the population and business structures in the financial system and markets of financial services and their professional participants, the management of financial security of the state should be centralized; the distribution of functions between different regulators and state authorities

is highly undesirable, the basis of the financial security management of Ukraine should be the conceptual documents that will reflect the strategic and tactical measures to organize the protection of financial resources and financial interests of the state and the nation from external and internal dangers and threats.

Keywords: security, financial security, national economy, management, financial interests, threats.

Постановка проблеми. Розвиток ринкової економіки та глобалізація економічних процесів призводять до зміни парадигм управління фінансовою системою та контролю за станом фінансового сектору. Нині наявність або відсутність фінансових ресурсів визначає позицію держави на геополітичній арені. Фінанси містяться в основі соціальної політики, формують дефіцит або профіцит державного бюджету, визначають здатність країни до досягнення фінансової автономії. Залежність від зовнішніх інвесторів і спонсорів, постійний пошук джерел фінансової допомоги у міжнародних фондах і організаціях призвів до того, що роль України на міжнародних ринках капіталів майже повністю нівельовано, внутрішній фінансовий ринок поволі захоплюється зарубіжними фінансовими компаніями, а вітчизняні реалізатори фінансових продуктів і послуг змушені шукати шляхи до об'єднання з іноземними фінансовими посередниками або залишати сферу фінансового бізнесу більш сильним гравцям. Нестабільний стан фінансової системи формує широкий спектр загроз для рівня фінансової безпеки держави. Тому критично необхідним завданням є розробка інноваційних підходів до управління безпекою фінансової складової національної економіки України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем і особливостей реалізації управлінських процесів у контексті забезпечення фінансової безпеки як макро-, так і мікрорівневих економічних систем присвячені праці багатьох сучасних вчених. Зокрема, Зачосова Н.В. досліджує управлінські проблеми забезпечення фінансової підсистеми економічної безпеки національної економіки України [1], Желябін В.О. пропонує власну оцінку ефективності державного управління з критеріями фінансової безпеки України [2], Майстро С.В. займається пошуком напрямів вдосконалення механізму державного управління фінансово-економічною безпекою України в сучасних умовах [3], Момот Т.В., Крайвська А.І., Крайвський Б.Б., Тумієтто Данієлла визначають виклики та протиріччя забезпечення бюджетної складової фінансової безпеки в умовах реформування системи управління державними фінансами в Україні [4]. Більшість підходів і практик, що пропонуються для менеджменту фінансової безпеки на державному рівні, були запозичені фахівцями зі сфери управління фінансовою безпекою господарських структур різних видів економічної діяльності. Тому у контексті проведення даного дослідження доцільно звернути увагу і на публікації тих вчених, що опікуються питаннями управління економічною і фінансовою безпекою суб'єктів господарювання [5; 6]. Однак, розвиток науки безпекознавства супроводжується появою усе нових концепцій, теорій, парадигм у напрямку удосконалення управління фінансовою безпекою. З огляду на це, обрана для дослідження тематика є актуальною та такою, що саме назрла у часі.

Постановка завдання. Метою дослідження є систематизація та упорядкування сформованих сучасною

економічною думкою гіпотез управління безпекою фінансової складової національної економіки України задля розширення понятійно-категорійного апарату безпекознавства та формування ефективних засад безпеки орієнтованого фінансового управління на рівні макроекономічних систем безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження існуючих підходів до управління фінансовою безпекою на мікро- та макrorівні дало змогу дійти висновку, що на державному рівні для управління цим важливим об'єктом національної економіки використовуються ті ж самі принципи та інструменти, що і у процесі менеджменту суб'єктів господарської діяльності. Однак, при наявності спільних рис в управлінні різними економічними системами, що мають право на визнання та застосування у безпеку орієнтованому управлінні – наприклад, врахування класичних функцій менеджменту, як то планування, організація, мотивація, контроль, які належить застосовувати на усіх рівнях управління, як простими, так і складними об'єктами, існують і такі особливості управління національною фінансовою безпекою, які варті бути виокремленими у окремі гіпотези, що на них має будуватись ефективний механізм управління безпекою фінансової складової національної економіки України.

Гіпотеза 1. На відміну від прагнення на рівні бізнес-структур у першу чергу задовольнити інтереси керівництва та основних акціонерів шляхом прийняття безпеку орієнтованих управлінських рішень, в управлінні фінансовою безпекою на державному рівні необхідно прагнути до досягнення гармонії і балансування інтересів усіх категорій стейкхолдерів. Державні інтереси можуть визнаватись пріоритетними у стратегічній перспективі, а фінансові інтереси населення – на короткостроковому проміжку часу, зокрема, у період соціальної напруги.

Гіпотеза 2. Мета управління фінансовою безпекою на рівні держави – це не просто організація захисту ресурсів, які використовуються у процесі досягнення максимально можливого за тих зовнішніх і внутрішніх умов, що склалися, обсягу прибутку, як це декларується на рівні суб'єктів господарської діяльності. Метою управління безпекою фінансової складової національної економіки України має визнаватись захист фінансового суверенітету держави, фінансових ресурсів учасників фінансової системи та добробуту населення від негативного впливу зовнішніх і внутрішніх загроз фінансової природи походження. Якщо у бізнесі не прийнято використовувати ресурси компанії для задоволення потреб її працівників, то у національному масштабі стану фінансової безпеки можна буде досягти лише шляхом використання фінансових можливостей і бюджету країни для задоволення фінансових потреб широких верств населення.

Гіпотеза 3. В умовах відкритої конкурентної економіки банківська безпека та безпека небанківського фінансового ринку повинні визнаватись такими ж важливими у процесах державного безпеку орієнтованого управління, як грошово-кредитна, боргова,

бюджетна та валютна безпека. У жодному разі ми не пропонуємо урівняти вагу усіх перерахованих функціональних підсистем системи економічної безпеки держави, зокрема, у підсумковому індикаторі при оцінюванні її рівня. Однак, дослідження літературних джерел і усвідомлення реалій організації фінансових процесів і розподілу фінансових ресурсів в Україні дало змогу зробити висновок, що пріоритет під час захисту всієї системи фінансової безпеки урядовими структурами надається безпеці держаних фінансів, тобто бюджетній, борговій безпеці, тощо. Цей факт пояснюється важливим значенням бюджетної системи для підтримки економічного і соціального життя країни на певному функціональному рівні. Бюджетному процесу приділяється значна увага як з боку владних структур, так і з боку громадськості, адже саме в процесі формування бюджетних ресурсів та під час їх розподілу приймаються важливі рішення, що визначають такі індикатори національної економічної безпеки, як мінімальний розмір заробітної плати та обсяги різних форм виплат соціальної допомоги. Грошово-кредитній політиці також відводиться значна увага; її розробка відбувається із залученням широкого кола фахівців, у першу чергу, від Національного банку України. Однак, що стосується банківської безпеки та безпеки небанківського фінансового сектору – тут такої активності владних структур не спостерігається. Нині відсутні будь-які концептуальні документи, які б на державному рівні встановлювали засади управління цими підсистемами державної фінансової безпеки. Але саме активний розвиток ринків фінансових послуг міг би забезпечити надходження капіталу від внутрішніх інвесторів і інших користувачів фінансових продуктів і послуг до фінансової системи, який у подальшому міг би бути використаним для забезпечення державних фінансових інтересів і зменшення соціального навантаження на державний бюджет України, який уже багато років поспіль стає на заваді активному економічному розвитку нашої держави.

Гіпотеза 4. Кадрове забезпечення процесу управління фінансовою безпекою держави має стати пріоритетом стратегічного планування заходів по відновленню стабільності фінансової системи. У сфері вітчизняного бізнесу нині можна спостерігати прикрий тенденцію – позиції топ-менеджменту обіймають особи, що мають вищу освіту не за напрямом підготовки «Управління та адміністрування», до якого належить спеціальність «Менеджмент». Чомусь у різних професійних сферах – медицині, юриспруденції, керуванні автотранспортними засобами, тощо, існують вимоги до осіб, що прагнуть обіймати певні посади або виконувати окремі функції і завдання, а от керувати компанією або державною установою може особа, що не має освіти у напрямі управління. Невже керувати автомобілем легше, ніж об'єктом, що займається різними видами діяльності, від рентабельності якого залежить добробут працівників і членів їх родин? Про державне управління та його складність і наслідки непрофесійних рішень годі і говорити. Що стосується конкретно управління фінансово-економічною безпекою, то зазвичай його реалізація покладається на осіб, що працювали у силових структурах, були воєнними, тощо. Щоправда, на ринку праці поступово починаються з'являтися фахівці із освітою за спеціальністю «Управ-

ління фінансово-економічною безпекою» або з подібною спеціалізацією у межах спеціальності «Менеджмент». Однак, їм часто бракує практичного досвіду та розуміння усіх особливостей і аспектів забезпечення фінансово-економічної безпеки на прикладному рівні. Як висновок, можна відзначити наступне – управління фінансовою безпекою на державному рівні мають здійснювати особи з освітою у напрямі менеджменту, у той час, як для господарських структур в цілому допустимим є управління безпекою особами з економічною або юридичною освітою, але багатим практичним досвідом роботи на підприємствах, в установах або організаціях певного виду економічної діяльності.

Гіпотеза 5. Результат управління фінансовою безпекою держави у значній мірі залежить від рівня довіри населення і бізнес-структур до фінансової системи та ринків фінансових послуг і їх професійних учасників. Уже неодноразово авторитетними науковцями та спеціалістами-практиками у царині безпекознавства підкреслювався факт необхідності розширення участі населення у процесах функціонування фінансового ринку, зокрема, через активізацію використання фінансових продуктів і послуг – фінансову інклюзію. Кожен громадянин має інтегруватись у фінансову систему, стати її активним, а не пасивним учасником. Не даремно постійно обговорюється проблема фінансової грамотності – у багатьох випадках фізичні особи, особливо вікової категорії 50+ не розуміють власних фінансових можливостей і обмежуються використанням лише тих фінансових послуг, які є обов'язковими, як то розрахунки у банках, користування картками для зняття пенсій або інших грошових надходжень, розрахунки карками у магазинах, тощо. Іншим стримуючим фактором, крім відсутності фінансових знань для населення у процесі входження на фінансовий ринок є недовіра до його професійних учасників, що викликана низьким рівнем захисту інтересів і прав учасників фінансових відносин з боку держави. Низькі стандарти фінансового обслуговування, що не відповідають європейським аналогам, відсутність національних стандартів якості фінансових продуктів і послуг, відсутність державних гарантій справедливого поведіння фінансових установ із залученими фінансовими ресурсами дестимулюють їх наявних і потенційних клієнтів до використання пропонованих їм сервісів. Тому внутрішні джерела поповнення ресурсів вітчизняної фінансової системи є недостатніми, що поставило вітчизняну економіку у фінансову залежність від різних форм і видів міжнародної фінансової допомоги та стало причиною втрати фінансового суверенітету.

Гіпотеза 6. Управління фінансовою безпекою держави має здійснюватися централізовано; розподіл функцій між різними регуляторними і органами державної влади є вкрай небажаним. Співробітництво між різними регуляторними структурами буде ефективним лише у рамках інформаційної або консультативної співпраці, але не у напрямі регуляторної діяльності. На підприємствах в управлінській організаційній структурі зазвичай не виокремлюється самостійний орган управління фінансовою безпекою. Існує або відповідальна за фінансову безпеку особа, або, у більшості випадків, завдання менеджменту фінансової безпеки виконують спільно бухгалтер, фінансист, фінансовий менеджер, фінансовий директор,

економіст, тощо. Зважаючи на складну структуру системи державної фінансової безпеки, до якої входить і банківська безпека, і безпека небанківського фінансового сектору, і грошово-кредитна, бюджетна, боргова, валютна складові, управління нею не може професійно здійснювати один підрозділ будь-якої державної структури, або один національний регулятор, як, наприклад, Національний банк України. Необхідним є створення окремого органу забезпечення фінансової безпеки держави або покласти цю функцію на Раду з фінансової стабільності, створену указом Президента України від 24 березня 2015 року, і до складу якої входять керівники НБУ, Мінфіну, НКЦПФР, Нацкомфінпослуг і ФГВФО, тобто більшості структур, які нині є відповідальними за рівень фінансової безпеки України. Однак, оскільки нині рішення цієї ради мають рекомендаційний характер, для реалізації нею функції управління фінансовою безпекою держави, її представниками потрібно надати відповідні повноваження на законодавчому рівні.

Гіпотеза 7. В основу управління фінансовою безпекою України має бути покладено концептуальні документи, у яких знайдуть відображення стратегічні і тактичні заходи щодо організації захисту фінансових ресурсів і фінансових інтересів держави і нації від зовнішніх і внутрішніх небезпек і загроз. Для менеджменту безпеки суб'єктів господарювання ця гіпотеза є не зовсім справедливою, оскільки проста управлінська структура окремих підприємств, установ, організацій

дозволяє організувати передачу інформації щодо необхідності прийняття безпеко орієнтованих рішень простими каналами комунікації. На рівні держави виявити, ідентифікувати, оцінити загрози та виробити та реалізувати управлінські рішення, спрямовані на протидію їм або їх наслідкам через високий рівень бюрократії та складність комунікативних систем своєчасно майже не можливо. Тому на державному рівні потрібно попередньо обговорити та визначити стратегічні орієнтири забезпечення фінансової складової національної безпеки України, і уже у відповідності до них формувати набір тактичних управлінських дій для реакції на обставини, фактори, виклики, ризики та загрози, що у різний момент часу виникають на теренах вітчизняної економічної системи.

Отже, управління безпекою фінансової складової національної економіки України не можна ефективно реалізовувати, зважаючи хоча б на різницю у архітектоніці їх систем (рис. 1, 2). Саме тому виникає потреба у розширенні науково-методологічних підходів до забезпечення фінансової безпеки на макрорівні та у прикладній площині. Запропоновані у цьому дослідженні гіпотези можуть стати науковим фундаментом для побудови ефективного механізму управління фінансовою безпекою держави, а також інформаційною основою для підготовки концептуальних документів для фіксації засад забезпечення фінансової безпеки на макрорівні.

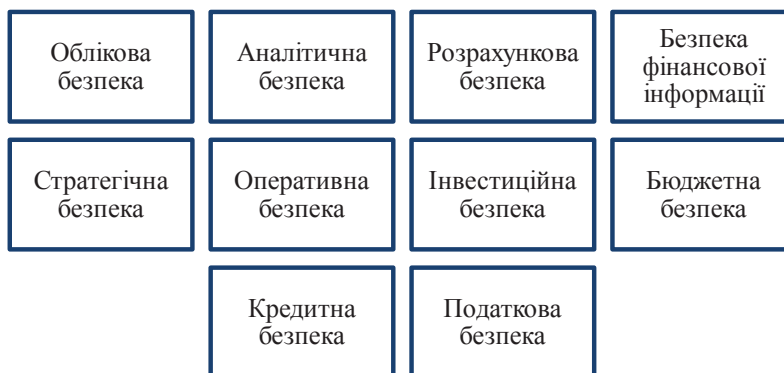

Рис. 1. Елементи системи фінансової безпеки суб'єктів господарської діяльності

Джерело: систематизовано автором

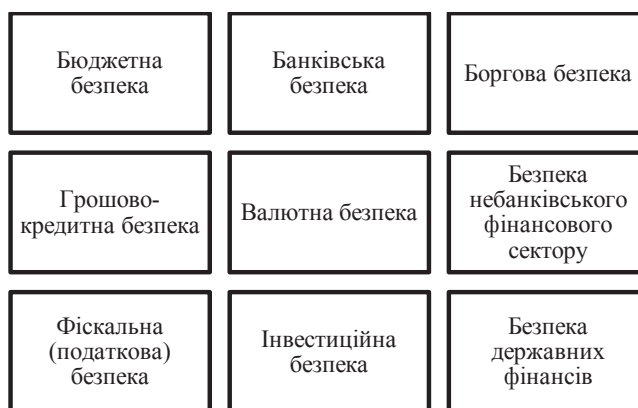

Рис. 2. Елементи системи фінансової безпеки держави

Джерело: систематизовано автором

Висновки з проведеного дослідження. Перегляд фундаментальних основ управління безпекою фінансової складової національної економіки України дав змогу зробити висновок щодо стійкої тенденції до схильності копіювання методів і прийомів менеджменту економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності на рівні публічного управління та адміністрування національної безпеки. Однак, разом із позитивними наслідками, що може мати залучення досвіду бізнес-структур у механізми забезпечення державної

фінансової безпеки, у такого підходу є і суттєві недоліки, що виникають через специфічні характеристики державних і приватних фінансових інтересів у царині безпеки орієнтованого управління фінансовою системою та розподілу фінансових ресурсів на різних рівнях економічних систем. З огляду на це, було запропоновано сім гіпотез управління безпекою фінансової складової національної економіки України, що сформульовані з урахуванням необхідної на даний момент часу специфіки її забезпечення на макрорівні.

1. Зачосова Н.В. *Управлінські проблеми забезпечення фінансової підсистеми економічної безпеки національної економіки України*. Вісник Черкаського університету. Серія : Економічні науки. 2017. № 4 (1). С. 10-20.
2. Желябін В.О. *Оцінка ефективності державного управління з критеріями фінансової безпеки України*. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2009. Вип. 37. С. 180-184.
3. Майстро С.В. *Напрями вдосконалення механізму державного управління фінансово-економічною безпекою України в сучасних умовах*. Актуальні проблеми державного управління. 2015. № 1. С. 95-101.
4. Момот Т.В., Крайівська А.І., Крайівський Б.Б., Туміетто Данієлла. *Бюджетна безпека в умовах реформування системи управління державними фінансами в Україні: виклики та протиріччя*. Комунальне господарство міст. Серія : Економічні науки. 2018. Вип. 6. С. 54-61.
5. Занора В.О., Скляр А.В. *Управління економічною безпекою суб'єктів господарювання: теоретико-методичні аспекти організації системи*. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. 2016. Вип. 22. С. 74-77.
6. Тулуб О.М., Теслюк О.М. *Управління системою фінансово-економічної безпеки виробничої фірми*. Інвестиції: практика та досвід. 2016. № 16. С. 29-32.

1. Zachosova N.V. (2017). *Upravlinski problemy zabezpechennia finansovoi pidsystemy ekonomichnoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky Ukrainy* [Management problems of the financial security subsystem of the national economy of Ukraine]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Seriiia : Ekonomichni nauky*, 4 (1), 10-20. [in Ukrainian].
2. Zheliabin V.O. (2009). *Otsinka efektyvnosti derzhavnoho upravlinnia z kryteriiamy finansovoi bezpeky Ukrainy* [Assessment of the effectiveness of public administration with the criteria of financial security of Ukraine]. *Humanitarnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii*, 37, 180-184. [in Ukrainian].
3. Maistro S.V. (2015). *Napriamy vdoskonalennia mekhanizmu derzhavnoho upravlinnia finansovo-ekonomichnoiu bezpekoiu Ukrainy v suchasnykh umovakh* [Areas of improvement of the mechanism of state management of financial and economic security of Ukraine in modern conditions]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia*, 1, 95-101. [in Ukrainian].
4. Momot T.V., Kraivska A.I., Kraivskiy B.B., Tumietto Daniella (2018). *Biudzhethna bezpeka v umovakh reformuvannia systemy upravlinnia derzhavnymy finansamy v Ukraini: vyklyky ta protyrichchia* [Budgetary security in the context of reforms of the public finance management system in Ukraine: challenges and contradictions]. *Komunalne hospodarstvo mist. Seriiia : Ekonomichni nauky*, 6, 54-61. [in Ukrainian].
5. Zanora V.O., Skliar A.V. (2016). *Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu subiektiv hospodariuvannia: teoretyko-metodychni aspekty orhanizatsii systemy* [Management of economic safety of subjects of management: theoretical and methodical aspects of organization of the system]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriiia : Ekonomika i menedzhment*, 22, 74-77. [in Ukrainian].
6. Tulub O.M., Tesliuk O.M. (2016). *Upravlinnia systemoiu finansovo-ekonomichnoi bezpeky vyrobnychoi firmy* [Management of the system of financial and economic security of the production company]. *Investments: practice and experience*. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, 16, 29-32. [in Ukrainian].

E-mail: natazachosova@gmail.com